

Vestiging in beeld.
Pedagogisch werkplan
van onze vestiging voor
dagopvang en
voorschoolse educatie
2026

Inhoud:

Vestiging in beeld.

Inleiding.

- Pedagogisch Kompas in het kort
- Voorschoolse educatie (VE)

Nuttige informatie: van dagritme tot stamgroepen.

- Eigenheid van onze vestiging
- Onze vestiging
- Stamgroepen
- Vaste gezichten
- Beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers

Opvoeden doen we samen.

Met ouders

- Kennismaken en wennen
- De mentor
- Spelinloop
- Elkaar informeren
- Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Door groepsmanagement

1. Gedifferentieerd werken

2. Beredeneerd werken

3. Teamwerk
4. Samen kinderen volgen
5. Naar een volgende groep of naar de basisschool
6. Signaleren van bijzonderheden
7. Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen
8. Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

Met andere organisaties

- Doorgaande lijn met het onderwijs
- Samenwerken met andere organisaties

In een rijke uitdagende omgeving.

- Indeling van de ruimte
- Inrichting van de hoeken en plekken
- Geordend materiaal
- Buitenruimte
- Duidelijkheid voor ieder kind

Met ruimte voor initiatief.

- Een vast maar flexibel dagritme
- **Baby's en dreumesen**
- Overgangen in het dagritme
- Belangrijke onderdelen in het dagritme
- **Een begrijpelijke dagindeling voor ieder kind**

Altijd in dialoog.

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

- Extra opvang afnemen
- Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach
- **VE-opleidingsplan en coachingsplan**
- **960 VE-uren verdelen in de periode van 2½ tot 4 jaar**
- **Ons VE-programma**
- Bijzonderheden van onze vestiging en gemeentelijke eisen

Bijlage 1. De ontwikkelingsgebieden op een rij

Bijlage 2. Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

Bijlage 3. Begrippenlijst

Bijlage 4. Gebruikte literatuur

Vestiging in beeld.

Pedagogisch werkplan van onze vestiging voor dagopvang en voorschoolse educatie (VE).

Naam vestiging: **Zwanebloemlaan**

Adres vestiging: **Zwanebloemlaan 2 te Arnhem**

Op onze vestiging is de leidinggevende: **Judith Ruiter-Philipsen**

Zij krijgt leiding van: **Anneliek Schoenberger-Lamers**

Waar in dit pedagogisch werkplan 'ouders' staat, kan ouder(s)/verzorger(s) worden gelezen. Waar 'zij' staat, kan 'hij' of 'die' worden gelezen.

Inleiding.

Dit pedagogisch werkplan is bestemd voor iedereen die benieuwd is naar onze vestiging – van ouders en verzorgers tot medewerkers van de GGD. Voor onze eigen pedagogisch professionals is het een naslagwerk. Het pedagogisch werkplan beschrijft de sfeer op onze vestiging én de manier waarop we voldoen aan de wettelijke pedagogische kwaliteitseisen.

Het pedagogisch werkplan *Vestiging in beeld* ligt in het verlengde van het *Pedagogisch Kompas*, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG.

Pedagogisch Kompas in het kort

Kinderen zijn ontdekkers, onderzoekers, kunstenaars, kunstmakers, wetenschappers en handarbeiders – alles is in aanleg aanwezig. En elk kind is uniek. Geboren met een eigen aard, karakter, aanleg en talenten. Het is aan ons om die te zien, om ieder kind in beeld te hebben. Wij willen alle kinderen veel verschillende ervaringen bieden waardoor ze steeds een volgende stap kunnen zetten op hun ontwikkelpad. Elke dag weer.

We leren de kinderen kennen door goed naar ze te kijken en te luisteren. Voelt het kind zich goed (welbevinden)? En is de betrokkenheid hoog? Dat zijn de vragen die ertoe doen.

De antwoorden geven ons onmiddellijk feedback over onze inzet en de interactie met de kinderen. Doen we de goede dingen? We zien het direct: welbevinden en betrokkenheid zijn de graadmeters. Zowel voor een individueel kind als voor de groep.

Dagelijks stimuleren we het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen met vier pijlers:

- Opvoeden doen we samen
- In een rijke uitdagende omgeving
- Met ruimte voor initiatief
- Altijd in dialoog

In dit pedagogisch werkplan van de vestiging lees je hoe we praktisch invulling geven aan de vier pijlers. In het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG lees je meer over de visie erachter.

Nieuwsgierig naar ons complete pedagogisch beleid? Kijk op onze website.

Voorschoolse educatie (VE)

Op onze vestiging bieden we voorschoolse educatie (VE). Het pedagogisch kompas is daarbij voor ons de kenmerkende visie op VE, omdat onze visie op hoe kinderen zich ontwikkelen voor kinderen met een VE-indicatie hetzelfde is als voor alle kinderen. Alle kinderen ontwikkelen zich vanuit een veilige en gezonde omgeving. Ons aanbod is gericht op alle ontwikkelingsgebieden in samenhang. In een rijke uitdagende speelomgeving, samen met andere kinderen en de pedagogisch professionals, kunnen kinderen ontdekken en onderzoeken. Ze kunnen handelen, denken en informatie verwerken in eigenheid, op eigen wijze en in eigen tempo. Dat bieden wij vanuit de vier pijlers van het kompas, die terug te vinden zijn in ons (activiteiten)aanbod. Dit pedagogisch werkplan beschrijft ook hoe we voldoen aan de VE-eisen. Informatie die daarmee te maken heeft, is gedrukt in dezelfde kleur als deze alinea.

Nuttige informatie: van dagritme tot stamgroepen.

In dit hoofdstuk: een beschrijving van de vestiging, de stamgroepen en de inzet van beroepskrachten in opleiding.

Eigenheid van onze vestiging

In de wijk Malburgen-Immerloo In Arnhem Zuid vind je de voorschoolgroep Skar Zwanenbloemlaan. Onze voorschoolgroep is een gecombineerde peuter/kleuter-instroomgroep in samenwerking met basisschool het Mozaïek. De focus ligt op ontwikkelen en leren is leuk! Wij geloven dat ieder kind alles kan leren. Om kennis van de wereld te krijgen, zorgen we dat kinderen het aanbod krijgen dat bij ze past. Samen willen we ervoor zorgen dat de kinderen zonder achterstand kunnen starten met leren in groep 3.

Het programma wat wij bieden, vormt een overgang tussen de peutergroep en de groepen 1 en 2. We werken elke dag met een vast programma. Hierbij bieden we de peuters basisstof aan en we dagen hen uit om nieuwe dingen te leren. De pedagogisch medewerker/leraar speelt mee in de hoeken. Zij geven de peuters aandacht in kleine groepjes of individueel. De sfeer in de groep is actief, op leren gericht en rustig. Zijn er peuters die extra aandacht en hulp nodig hebben? Dan bieden wij hen een beredeneerd aanbod van activiteiten.

We sluiten met onze voorschoolgroep aan op het beleid van de gemeente Arnhem en de overheid om te werken aan een doorgaande leerlijn. In Arnhem is de ambitie hoog wat betreft het bevorderen van kansengelijkheid in het onderwijs. Met onze voorschoolgroep dragen we bij aan ze de ambitie.

De voorschoolgroep bieden we we voorschoolse educatie aan. Er wordt gewerkt met de methode Actief Betrokken en er is extra aandacht voor taalstimulering (o.a. Taalmozaïek).

Onze vestiging

Voorschoolgroep Eimerssingel Oost is 40 weken per jaar geopend. We volgen hierin de jaarkalender van de school. Onze sluitingsweken zijn gedurende de schoolvakanties.

Er zijn 8 kindplaatsen op de voorschoolgroep. Hiervoor is er een gedoogbeleid vanuit de gemeente vastgesteld. Hierin staat omschreven dat de totale groep bestaat uit gemiddeld 16 kinderen. Vaak zien we hierin rond de kerstvakantie en het einde van het schooljaar een groter kindaanstal. Dan wordt er in

overleg tussen school en opvangorganisatie besloten om de groep op te splitsen. Tevens dient er zowel een pedagogisch professional als een leerkracht op de groep te staan. De pedagogisch professional is daarbij voor de peuters, en de leerkracht voor de kleuters.

De voorschoolgroep is 5 dagen in de week geopend, van maandag t/m vrijdag. De openingstijden zijn 8:30-12:00 uur. Tijdens schoolvakanties is de voorschoolgroep gesloten..

Stamgroepen

Op onze vestigingen hebben wij de volgende stamgroepen.

Naam groep	Leeftijd kinderen	Maximaal gemiddeld aantal kinderen	Personele inzet
Zwanebloemlaan	3,6 jaar en kleuters	16	1 PP en 1 leerkracht

Tijdens het startgesprek vertellen we ouders met welke groepen we werken. We vertellen voor welke leeftijd elke groep is en hoe groot de groepen zijn. Ook vertellen we welke pedagogisch professionals bij elke groep horen, wanneer zij werken, en hoe we vaste pedagogisch professionals vervangen bij ziekte en vakantie. Op de vestiging is te zien wie welke dag werkt.

Op onze vestiging werken we met een vast groep kinderen en een vast team bestaande uit een pedagogisch professional en een of meerdere leerkrachten. De stamgroepen kennen vaste (start) momenten en herkenbare rituelen en vaste medewerkers die de kinderen kennen. Dat zorgt voor stabiliteit en een gevoel van sociale en emotionele veiligheid bij kinderen. Gedurende de week voegen wij op bepaalde momenten groepen ook samen om tegemoet te komen aan het welbevinden en betrokkenheid van kinderen en pedagogisch professionals (denk aan meer 'speelmaatjes', differentiatie in spelaanbod en flexibiliteit in organisatie van de dag). Dit gebeurt op een gestructureerde en herkenbare wijze.

Net als alle vestigingen van Wij zijn JONG werken wij volgens de BKR-rekentool van de Rijksoverheid. Daarmee berekenen we hoeveel pedagogisch professionals er minimaal aanwezig moeten zijn op een groep. Is de dagopvang dagelijks tien uur of meer open, wijken we maximaal drie uur per dag af. Tijdens het afwijken van de BKR zetten we minimaal de helft van het aantal pedagogisch professionals in. In ons basisrooster staat hoe de inzet van pedagogisch professionals is geregeld voor elke groep apart. **De uren voorschoolse educatie op onze vestiging worden niet in die drie uur aangeboden.**

Onze gangbare personeelsdiensten en pauzetijden zien er als volgt uit:

Diensten	Pauzetijd tussen	Pauzeduur per professional
8:00 – 12:15 uur	n.v.t.	n.v.t.

De meest voorkomende momenten waarop we afwijken van de BKR zijn tijdens openen en sluiten van de groep en gedurende pauzetijden van de pedagogisch professionals. Tijdens deze momenten kunnen kinderen vrij spelen in onze rijke uitdagende omgeving en/of worden er gezamenlijke activiteiten georganiseerd. Dit biedt pedagogisch professionals de mogelijkheid om kinderen te observeren en aan te sluiten bij hun spel en/of activiteit. Op deze manier kunnen de pedagogisch professionals, ook met minder pedagogisch professionals op de groep, tegemoet blijven komen aan de behoeften van kinderen.

De eigen stamgroep is voor kinderen een veilige basis. Vanuit veiligheid en vertrouwen willen kinderen hun wereld vergroten en ervaren wat er achter de vertrouwde deur gebeurt. Door soms de stamgroep of de stamgroepruimte te verlaten, krijgen kinderen meer ruimte om op ontdekkingstocht te gaan of te spelen met andere kinderen.

Bij de volgende (spel)activiteiten verlaten de kinderen de stamgroep of de stamgroepruimte

- Tijdens de gym.
- Bij uitstapjes of wandelingen in de buurt
- 'Meedoen met je kind' activiteiten. Dit zijn onze ouder-participatie activiteiten. Deze kunnen op de vestiging plaatvinden en daarbuiten (denk bijvoorbeeld een bezoek aan de kinderboerderij)

Als kinderen de stamgroep of de stamgroepruimte verlaten, dan is dat als volgt geregeld:

We zorgen er altijd voor dat er voor alle kinderen een bekend gezicht van de eigen groep zijn waar ze op terug kunnen vallen. Verlaten we de groepsruimte voor activiteiten buiten dan maken we gebruik van een loopkoord. Bij "meedoen met je kind" activiteiten, dan zijn naast de pedagogisch medewerkers ook een ouder of verzorger aanwezig.

Vaste gezichten

Wanneer er onverhoopt een vaste pedagogisch professional uitvalt door ziekte, vakantie of verlof gedurende een periode korter dan 4 weken en er geen andere vaste professional beschikbaar is, wordt er tijdelijk een vervangende pedagogisch professional ingezet. In eerste instantie wordt er gekeken of er een andere vaste professional van de desbetreffende groep of de vestiging ingezet kan worden. Wanneer deze niet beschikbaar is, wordt er een vervangende professional ingezet vanuit ons vaste flexteam. Bij langere afwezigheid wordt een nieuw vast gezicht toegewezen. Ouders worden via het ouderportaal of de mail geïnformeerd over de wijzigingen in het rooster.

Om de emotionele veiligheid en stabiliteit te waarborgen, streven we ernaar het aantal vervangende professionals zo veel mogelijk te beperken, zorgen de vaste pedagogisch professionals voor een zorgvuldige overdracht en zet ook de vervangende pedagogisch professional de zes interactievaardigheden in om de kinderen te leren kennen en af te kunnen stemmen op hun interesses en (ontwikkel)behoefte. De vervangende professional luistert en observeert, reageert op een sensitieve en responsieve manier op de verbale en non-verbale signalen van de kinderen; biedt ruimte aan de eigenheid van kinderen en geeft hen de mogelijkheid om zelfstandig te doen wat ze zelfstandig kunnen; biedt de structuur die kinderen nodig hebben om zelfstandig aan de slag te kunnen; voert gesprekken met de kinderen, stimuleert hun ontwikkeling en begeleidt de onderlinge interacties.

Afwijken van BKR

De voorschoolgroep heeft van de gemeente Arnhem een uitzondering gekregen op de volgende onderdelen in de Wet Kinderopvang. Hiervoor hebben wij middels een gedoogbeschikking en een plan van aanpak van de gemeente Arnhem toestemming om op deze manier te werken.

Op twee aspecten wijkt de voorschoolgroep af van het Besluit kwaliteit kinderopvang, namelijk: artikel 9, lid 7: stabiliteit van de opvang van kinderen en artikel 7: het maximale aantal kinderen in één groep.

Stabiliteit van de opvang voor kinderen. (artikel 9, lid 7)

Er is sprake van een combinatiegroep van peuters en kleuters in de voorschoolgroep. Er is dus geen sprake van een stamgroep in de zin van de Wet kinderopvang. Een stamgroep in de dagopvang mag namelijk bestaan uit kinderen van 0 tot 4 jaar. We hanteren op de voorschoolgroep een stamgroep hanteren met peuters én jongste kleuters.

Door de manier waarop de voorschoolgroep is vormgegeven is de voorschoolgroep de stamgroep van de kinderen. Het betreft een vaste groep kinderen met een eigen lokaal en twee vaste begeleiders (leerkracht en pedagogisch medewerker).

Groepsgrootte (artikel 7)

De voorschoolgroep start aan het begin van het schooljaar met een kleine groep peuters en kleuters van gemiddeld 6 kinderen, begeleidt door een pedagogisch medewerker en leerkracht. We kiezen er bewust voor om direct vanaf de start te werken met 2 vaste gezichten op de groep: de pedagogisch medewerker én de leerkracht. Zo wordt een stevige basis gelegd. Kinderen bouwen een band op met de begeleiders en met elkaar. Door deze stevige basis is er gedurende het schooljaar structureel tijd en aandacht voor de gewenningsfase van de kinderen die instromen. In de eerste weken van het schooljaar kan de situatie er zijn dat er alleen nog peuters op de groep zijn. Dan is het mogelijk dat de pedagogisch medewerker alleen op de groep werkt. Als er een kind vier jaar wordt, zal er een leerkracht toegevoegd worden.

De peuters worden gedurende het schooljaar kleuter en er stromen nieuwe peuters in. De kinderen die 4 jaar zijn geworden blijven tot de zomervakantie in deze voorschoolgroep. In de praktijk betekent dit dat meestal na april tot de zomervakantie in de ochtenden meer dan 8 kleuters in de groep aanwezig zijn. Hierdoor wordt dus in de laatste maanden van het schooljaar de maximale groepsgrootte van 16 kinderen volgens de Wet Kinderopvang overschreden. In de periode dat er meer dan 8 kleuters in de groep zijn, zullen er nooit meer dan 8 peuters in de groep geplaatst worden.

We kiezen hier bewust voor, zodat de rust in groep 1 het hele jaar blijft bestaan om de ambitie die we hebben om de kinderen in groep 3 met zo min mogelijk achterstand te laten starten te behalen. Indien we kinderen door zouden laten stromen naar groep 1 moet het aanbod aan deze groep aangepast worden, omdat er kinderen instromen die dit aanbod nog niet hebben gehad.

Om de uitvoering van de voorschoolgroep ook financieel haalbaar te laten zijn voor de basisschool, zijn de keuzes die gemaakt zouden moeten worden op grond van de Wet Kinderopvang naast niet wenselijk, ook niet haalbaar. Een groepsgrootte van gemiddeld minder dan 8 kleuters gedurende het hele schooljaar maakt dat deze niet voldoende kan worden bekostigd.

Waarborgen emotionele veiligheid van de kinderen

Uiteraard vinden we het erg belangrijk dat de emotionele veiligheid van de kinderen gewaarborgd wordt en de kinderen voldoende aandacht en aanbod op maat kunnen geven. Daarom hebben we in deze periode vanaf april in de voorschoolgroep extra aandacht voor:

1. In de periode dat er meer dan 8 kleuters in de groep zijn, zullen er nooit meer dan 8 peuters in de groep geplaatst worden.
 - Samen met ouders, pedagogisch medewerkers van de peutergroep, coach PKO en kwaliteitscoördinator bekijken we of een kind eraan toe is om in de voorschoolgroep te kunnen starten. De groepsgrootte wordt bij deze afweging meegenomen.
 - Daarnaast kan indien de samenstelling van de groep erom vraagt gedurende de ochtend een extra leerkracht, pm'er of onderwijsassistent worden ingezet waardoor de groep kan worden verdeeld in twee groepen.

- En er kan in groepjes activiteiten worden aangeboden, bijvoorbeeld een gesplitste kring of gesplitst buiten spelen.

Welke keuzes we daarin maken is afhankelijk van de groepssamenstelling en –dynamiek en het aanbod dat de kinderen nodig hebben.

Criteria en stappenplan voor de overgang naar de voorschoolgroep

De voorschoolgroep is voor kinderen, die zijn aangemeld bij basisschool het Mozaïek, met een ontwikkelingsniveau overeenkomstig 3,6 jaar tot ongeveer 4,6 jaar. Vóór de plaatsing in de voorschoolgroep wordt in overleg met ouders gekeken welke groep het beste bij een kind past. Het is ook mogelijk dat een peuter in de peutergroep blijft en met 4 jaar in de voorschoolgroep of in groep 1 instroomt. Op grond van de gegevens verzameld in het kindvolgsysteem en de informatie van de ouders wordt beslist waar een kind wordt geplaatst.

Criteria voor de plaatsing in de voorschoolgroep zijn:

- Het gaat om kinderen waarbij een voorsprong in de ontwikkeling tov leeftijdsgenootjes wordt geconstateerd door de professionals om hen heen (pm'er en Coach PKO)
- Een vervroegde overgang is mogelijk vanaf 3 jaar en 6 maanden
- De ontwikkelingslijnen van het OVM zitten gemiddeld ongeveer rondom 3 jaar en 9 maanden
- Het kind is zindelijk en voldoende zelfredzaam (kan zelf eten/drinken/naar wc, is in staat zichzelf met hulp aan te kleden)
- Ouders zijn akkoord met de overgang
- Peutergroep en school zijn beiden akkoord met de overgang

Stappenplan voor plaatsing in de voorschoolgroep:

- Er wordt door de pedagogisch medewerkers en coach passende kinderopvang (coach PKO) een ontwikkelingsvoorsprong geconstateerd rond driejarige leeftijd m.b.v. kindvolgsysteem
- Pedagogisch medewerkers bespreken observaties met de coach passende kinderopvang
- Contact met school of vervroegde overgang mogelijk is
 - Overleg met ouders over mogelijke vervroegde overgang. Bespreken dat vervroegde overgang alleen met instemming van school kan.
- Als ouders instemmen, observeert de intern begeleider (KWALITEITSCOORDINATOR) het kind in de peutergroep
- Intern begeleider en pedagogisch coach delen bevindingen en nemen een beslissing
- Indien de beslissing positief is, neemt school (kwaliteitscoördinator of locatieleider) contact op met ouders
- Indien de beslissing negatief is, informeert de locatieleider van het Mozaïek de ouders.
- Met toestemming van de ouders worden de gegevens kindvolgsysteem overgedragen aan school.

Van de voorschoolgroep naar groep 1

De vierjarigen blijven in de voorschoolgroep tot de zomervakantie en gaan na de zomervakantie naar groep 1 van de basisschool. De intern begeleider en de begeleiders van de voorschoolgroep evalueren de ontwikkeling van de kinderen.

Als een kind in de loop van het schooljaar gebaat is bij het aanbod van groep 1 wordt samen met de ouders een overstap rond de kerstvakantie overwogen. Dit is wel een uitzondering en doen we alleen als het kind een te groot verschil in ontwikkelingsniveau krijgt met de jongere kinderen. Beslissing rondom plaatsing in een andere groep dan de voorschoolgroep worden altijd in samenspraak met de ouders genomen.

Beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers

Naast onze professionals werken er regelmatig beroepskrachten in opleiding (BBL'ers), stagiairs en vrijwilligers op onze vestiging. We hanteren het BBL- en stagebeleid en het vrijwilligersbeleid van Wij zijn JONG.

Beroepskrachten in opleiding en stagiairs

Op onze vestiging zijn regelmatig één of meerdere BBL'ers en stagiairs aanwezig die worden opgeleid tot pedagogisch professional. Zij doen ervaring op in de dagelijkse verzorging van kinderen, het begeleiden van kinderen in groepsverband én individueel. Ze worden vaardig in het bedenken en ontwikkelen van activiteiten en het creëren van een vertrouwde omgeving waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Dit alles gebeurt onder de verantwoordelijkheid van een werkbegeleider: een ervaren pedagogisch professional met expertise in het begeleiden en coachen van stagiairs en BBL-medewerkers.

Naarmate de opleiding vordert, groeit de zelfstandigheid van de BBL'er of stagiair. De focus ligt op het handelingsbekwaam maken van de BBL'er of stagiair in de meest voorkomende werkzaamheden binnen het dagprogramma. De werkbegeleider speelt hierin een centrale rol en wordt daarbij ondersteund door de praktijkopleider. Samen zorgen zij voor een goede begeleiding, onder andere door middel van begeleidingsgesprekken, voortgangsgesprekken met de opleiding en praktische ondersteuning op de werkvloer.

Vrijwilligers.

Op onze vestiging assisteert een vrijwilliger op de groep of bij huishoudelijke werkzaamheden.

Vrijwilligers worden begeleid door de pedagogisch professionals van de groep waar ze werken.

Opvoeden doen we samen.

De praktische invulling van de pijler 'Opvoeden doen we samen' heeft drie onderdelen: het contact met ouders, ons groepsmanagement, en de samenwerking met andere organisaties zoals basisscholen. Samen zetten we ons in voor de kinderen, zodat zij hun mogelijkheden en talenten optimaal kunnen ontwikkelen.

Opvoeden doen we samen – met ouders

In dit deel: kennismaken en wennen, de mentor, [spelinloop](#), elkaar informeren, en samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen.

Kennismaken en wennen

In de eerste periode leggen we de basis van de vertrouwensrelatie tussen de ouders, het kind en de pedagogisch professionals. Het ene kind heeft meer moeite met nieuwe situaties of een nieuwe omgeving dan het andere. We besteden daarom bewust aandacht aan het wennen. Hoe eerder een kind zich veilig voelt bij ons (welbevinden), hoe sneller het betrokken kan spelen. Tijdens de kennismaking zoeken we met de ouders naar een manier van wennen die prettig is voor hun kind. In de wenperiode kijken we samen naar het welbevinden en we evalueren hoe het met hun kind gaat, zodat we eventueel iets kunnen aanpassen.

Hieronder lees je hoe we kinderen laten wennen aan de nieuwe groep:

- Tijd nemen voor intake/kennismaken met ouders.
 - Extra nabijheid pedagogisch professional; kind zien en gevoel erkennen.
 - Houvast bieden door kinderen iets vertrouwds van huis mee te laten nemen.
 - Kinderen bewust maken van elkaar en betrekken bij het wenproces.
 - In kleine groepen werken.
 - Veel benoemen.
 - Routines en herhaling.
 - Kinderen extra wegwijzen.
 - Gebruik van veel rituelen om de dagindeling begrijpelijk te maken: duidelijk afscheidsritueel om kinderen te ondersteunen bij de overgang van thuis-opvang, gebruik van dagritmekaarten met pictogrammen van de dagindeling.
 - Gebruik van labels/afbeeldingen van het spelmateriaal in de kasten.
 - Extra evalueren met ouders in de overdracht.

De mentor

Ieder kind krijgt een mentor toegewezen. Dat is een van de pedagogisch professionals van de groep. Ouders worden door de mentor zelf hierover geïnformeerd middels een persoonlijk gesprek. De mentor is het eerste aanspreekpunt voor de ouders en voert ook het intakegesprek. Ze vertelt het kind en de ouders dan onder andere wat haar rol als mentor betekent. Allereerst volgt de mentor de ontwikkeling van het kind. Ze heeft aandacht voor het welbevinden en de betrokkenheid van het kind, en nodigt de ouders uit om daarover in gesprek te gaan. Verder streeft ze naar een soepele overgang tussen thuis en de opvang, en – als het kind vier jaar is – naar een goede overgang naar het onderwijs en de bso. Als de mentor langere tijd afwezig is, zorgen we voor vervanging. De nieuwe mentor licht de ouders daarover in. Als we een mentor toewijzen, kiezen we er een die voldoende aanwezig is tegelijkertijd met het kind. We houden ook rekening met het aantal kinderen waarvan een pedagogisch professional al mentor is.

Spelinloop

Nadat ze zijn gebracht, hebben kinderen vaak even tijd nodig om afscheid te nemen van hun ouders. Ze vinden het dan fijn als de ouder nog even blijft en met ze speelt of aan hen voorleest. Daarom is er ruimte voor een spelinloop: de ouder loopt binnen en blijft even meespelen. Kinderen hebben dan een ontspannen overgangsmoment en de ouder raakt vertrouwd met de speelruimte, de materialen en onze pedagogisch professionals.

Elkaar informeren

We vertellen ouders waar ze belangrijke informatie kunnen vinden. Daarnaast laten we weten wat hun kind bij ons doet en hoe het gaat. Als ouders behoefte hebben aan een gesprek of een vraag willen stellen, dan maken we daar tijd voor. Wij informeren ouders, en ouders informeren ons. Want we horen graag hoe het thuis met het kind gaat. Dankzij die informatie kunnen we beter aansluiten bij (het gedrag van) het kind. Tijdens individuele contacten stemmen we goed af op alle verschillende ouders die onze vestiging bezoeken. We benaderen ook regelmatig alle ouders tegelijk als we informatie willen delen.

Breng- en haalmoment

Het breng- en haalmoment is een laagdrempelige mogelijkheid om met ouders te praten en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van hun kind. Daarbij letten we op privacy: als er andere ouders of kinderen in de buurt zijn, bespreken we geen privé-zaken van het kind of de ouders.

Gesprek met de mentor

Minimaal eenmaal per jaar **en bij VE eenmaal per half jaar** heeft de mentor met ouders een gesprek over de ontwikkeling van hun kind. Als de ouders of de mentor vaker behoefte hebben aan een persoonlijk gesprek, dan maken wij daar graag een afspraak voor.

Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Opvoeden doen we samen met ouders. We sluiten aan op thuis, met een gezamenlijk doel: de ontwikkeling van kinderen verrijken. Ook voor kinderen met een VE-indicatie heeft de wederzijdse betrokkenheid een grote meerwaarde, want door samen een (taal)rijk aanbod te bieden – thuis en op de vestiging – zien we dat het kind steeds (taal)vaardiger wordt, waardoor het zich op alle gebieden positief ontwikkelt.

Hieronder lees je hoe we samenwerken en aansluiting zoeken bij de thuissituatie.

Bijeenkomst meedoen met je kind

Iedere week is er onder leiding van de medewerkster ouderbetrokkenheid (leerkracht van het Mozaïek) een bijeenkomst voor ouders 'Meedoen met je kind'. In deze bijeenkomsten worden de ouders geïnformeerd over het taalaanbod en de activiteiten die hun kinderen in de groep aangeboden krijgen. Daarnaast oefenen de ouders vaardigheden die ze thuis kunnen gebruiken rondom het thema dat in de groep wordt aangeboden. Daarnaast wisselen ouders onderling ervaringen uit en worden eventuele knelpunten bij het uitvoeren van de opdrachtjes in de thuissituatie besproken.

Inloopavond

Voor ouders is er aan het begin van het schooljaar een inloopavond. Tijdens deze avond krijgt u informatie van uw kind over de diverse vakgebieden die aan de orde komen in het leerjaar. De leerkracht is aanwezig om waar nodig extra uitleg te geven.

Kijkochtend

Voor ouders bestaat de mogelijkheid om een ochtend of middag mee te draaien in de groep van hun kind. De data hiervoor kunt u vinden in de kalender. U krijgt zo een indruk van de manier waarop er lesgegeven wordt. Daarnaast maakt u kennis met de klasgenoten van uw kind en proeft u de sfeer in de groep.

Themabijeenkomsten

Ieder jaar worden er themabijeenkomsten gehouden, over onderwerpen waarvan de school en de medezeggenschapsraad denken dat die voor u als ouder zinvol en interessant zijn. In zo'n bijeenkomst staat een thema centraal, bijvoorbeeld de taalontwikkeling, straffen en belonen, het gebruik van de computer of hoe komen kinderen tot leren. U krijgt informatie over het onderwerp, er worden samenstellingen besproken en u hebt de gelegenheid uw eigen vragen te stellen. Deze bijeenkomsten vinden plaats onder deskundige leiding. Als u zelf een goed idee heeft voor een themabijeenkomst horen wij dat graag van u.

Opvoeden doen we samen – door groepsmanagement.

In dit deel: gedifferentieerd werken, beredeneerd werken, teamwerk, samen kinderen volgen, naar een volgende groep of naar de basisschool, signaleren van bijzonderheden, pedagogisch beleid evalueren en borgen, en pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar.

Gedifferentieerd werken

Gedifferentieerd werken staat voor onderscheid maken en variëren. Want kinderen verschillen qua leeftijd, niveau, interesse en eigenheid. Er is ook een overeenkomst: ze zijn allemaal nieuwsgierig. Ze willen graag nieuwe dingen ontdekken en volgende stappen zetten. Door gedifferentieerd te werken, spelen we in op onderlinge verschillen en op de nieuwsgierigheid van ieder kind. In de praktijk betekent gedifferentieerd werken dat we aandacht hebben voor alle ontwikkelingsgebieden, voor de eigenheid en het ontwikkelingsniveau van elk kind. Daar laten we onze aanpak op aansluiten.

Aandacht voor alle ontwikkelingsgebieden (zie bijlage 1)

Met goed groepsmanagement zorgen we in het dagelijkse werk voor een gevarieerd aanbod. Dat aanbod sluit aan op alle ontwikkelingsgebieden. Alle ontwikkelingsgebieden hangen met elkaar samen en zijn even belangrijk. We weten goed hoe kinderen zich ontwikkelen, en daarom begrijpen we welke variatie er nodig is in onze interactie met kinderen, in de speelleeromgeving en bij de activiteiten en spelimpulsen. Zo blijft de betrokkenheid hoog.

Eigenheid en ontwikkelingsniveau

Door goed te kijken naar kinderen, bieden we passende variatie en keuze in interactie met kinderen, in de speelleeromgeving en bij de activiteiten en spelimpulsen. Zo maken we bijvoorbeeld onderscheid in open-, gesloten, doe- en denkvragen, in de hoeveelheid van keuzes binnen een activiteit en de complexiteit van materialen.

Beredeneerd werken

Beredeneerd werken staat voor: plannen wat we doen. We laten kinderen doelgericht 'de zone van de naaste ontwikkeling' ervaren. Dat betekent dat ze een volgende stap kunnen zetten in hun ontwikkeling. Hoe helpen we kinderen daarbij? Om te beginnen leren we ze goed kennen. Dat doen we door dagelijks naar ze te kijken, met ze te praten en met ze te spelen. Daarnaast kijken we met ons kindvolgsysteem meer objectief naar een kind. Vanuit deze kennis over het kind plannen we vervolgens ons beredeneerde aanbod. Zo zorgen we ervoor dat alle kinderen nieuwsgierig blijven en een volgende stap kunnen zetten als ze dat willen. Wat we zien gebeuren bij de kinderen en wat we horen van de ouders, gebruiken we weer voor de volgende fase in ons beredeneerde aanbod. Zo volgen we steeds opnieuw de PDCA-cyclus van plan, do, check, act (plannen, uitvoeren, kijken hoe het werkt en bijsturen). Bij het beredeneerde aanbod gebruiken we een themaplanning/groepsplan.

Teamwerk

Een groep kinderen begeleiden vraagt om teamwork. Wie doet welke taak en hoe verdelen we onze aandacht over de kinderen, binnen en buiten? Daar denken we samen over na. Regelmatig nemen we ruimte voor spelbeschikbaarheid: het rustig kijken naar het spel van kinderen of het meespelen met hun spel. Zo kijken de pedagogisch professionals dagelijks naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen. Op grond daarvan verdelen ze hun aandacht en taken. In het teamoverleg **en bij het maken van de (thema)planningen** maken ze daar afspraken over. Tijdens het teamoverleg **en het evalueren van de uitgevoerde (thema)planning** bekijken ze hoe de taak- en rolverdeling is verlopen en hoe ze de taken en rollen de komende periode gaan verdelen.

Samen kinderen volgen

Spelende kinderen laten hun interesses en ontwikkeling zien. Door bewust te kijken naar wat kinderen bezighoudt – Wat spelen ze? Hoe spelen ze? Wat maken ze, en op welke manier? – leren we de kinderen beter kennen. We volgen hun ontwikkeling ook systematisch. Dat doen we met een (digitaal) kindvolgsysteem. We gebruiken de informatie uit het kindvolgsysteem voor keuzes en aanpassingen voor het individuele kind, de groep of de vestiging. De mentor van het kind bespreekt individuele observaties met de ouders (zie 'Opvoeden doen we samen – met ouders').

Onze vestiging gebruikt dit kindvolgsysteem: Kijk!

Signaleren van bijzonderheden

We observeren en volgen de ontwikkeling van kinderen. Bijzonderheden bespreken we altijd eerst met de ouders. Signaleren we bijzonderheden, dan gaan we te werk volgens de door Wij zijn JONG beschreven zorgstructuur. Waar nodig schakelen we interne of externe experts in of verwijzen we ouders door naar passende instanties. Zij kunnen duiden wat er aan de hand is en geven advies over het vervolg. Uiteraard gebeurt dat altijd in nauw overleg met de ouders en na hun toestemming. Kortom: we blijven zorgvuldig in contact met de ouders en – na hun toestemming – ook met de externe instanties en de eventuele basisschool. In het team evalueren we de signalering.

Bij vragen over de ontwikkeling en het gedrag van kinderen kunnen we – in overleg en afstemming met de ouders – deze medewerkers of instanties raadplegen:

Pedagogisch coach, Coach passende kinderopvang, Kwaliteitscoördinator, Zorgcoördinator, Ambulante ondersteuning passende kinderopvang, Logopedist, Medewerker gym en beweging, Consultatiebureau, Wijkcoach

Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen

Samen volgen we dagelijks **het welbevinden en de betrokkenheid** van kinderen in samenhang met hun ontwikkeling. Daarbij gebruiken we het kindvolgsysteem. Zitten de kinderen goed in hun vel, zijn ze ontspannen en voelen ze zich veilig? Dan zit het goed met het welbevinden. Doen de kinderen tijdens het spelen en de activiteiten nieuwe ervaringen op? Zijn ze geboeid en gefascineerd door de activiteit? Zit er uitdaging in het spel of activiteit? Dan is ook de betrokkenheid hoog.

In het Pedagogisch Kompas, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG, staat uitvoerig beschreven hoe **welbevinden en betrokkenheid** voor ons de belangrijkste toetsstenen zijn om de ontwikkeling van kinderen te beoordelen. De mate van welbevinden en betrokkenheid daagt ons uit om de pedagogische kwaliteit voortdurend aandacht te geven. Daarbij nemen we steeds de vier pijlers onder de loop om onze aanpak te verbeteren:

Opvoeden doen we samen – Kunnen we onze samenwerking verbeteren? Met ouders, met elkaar en met andere organisaties?

In een rijke uitdagende omgeving – Hoe rijk en uitdagend is ons aanbod?

Met ruimte voor initiatief – Bieden we voldoende keuzevrijheid? Is het dagritme afgestemd op ruimte voor initiatieven van kinderen? Zijn onze activiteiten/spelimpulsen passend en verrijkend?

Altijd in dialoog – Weten we wat kinderen beweegt, wat kinderen bezighoudt en hoe we aansluiten bij hun behoeften en belevingswereld?

Aan welbevinden en betrokkenheid zien we hoe het gaat met een kind én met onze pedagogische kwaliteit. Jaarlijks monitoren en meten we die, zodat we zicht houden op wat we kunnen aanpakken. De jaarlijkse cyclus waarmee we onze pedagogische kwaliteit borgen bestaat uit deze fasen:

- De pedagogische praktijk evalueren.
- Vanuit die evaluatie pedagogische doelen bepalen.
- Werken aan de pedagogische doelen met acties die de vier pijlers versterken (via werkoverleg, coaching en/of scholing/training).
- Het effect van onze aanpak beoordelen door te kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen.

De pedagogische praktijk en beleid monitoren en evalueren we met de volgende instrumenten:

Jaarlijks evalueren we onze pedagogische praktijk met de PIB (Pedagogische Praktijk in Beeld). Doorlopend gebruiken wij de vijf puntsschalen van welbevinden en betrokkenheid om het dagelijkse pedagogische proces te volgen en onze pedagogische aanpak op af te stemmen.

Kwaliteitszorgsysteem van de school

KC het Mozaïek bewaakt zelf de kwaliteit met een kwaliteitszorgsysteem dat ook op de voorschoolgroep wordt gehanteerd.

In het kwaliteitsonderzoek uitgevoerd door de onderwijsinspectie is te lezen dat de kwaliteitszorg als goed wordt beoordeeld (kwaliteitsonderzoek onderwijsinspectie, 2018(school) en 2022(kinderopvang) *"Het Mozaïek beschikt over een goed opgezet kwaliteitszorgsysteem en het team weet heel goed wat het wil. Het evalueert structureel en systematisch de resultaten en het onderwijsleerproces. De school formuleert concrete verbeterdoelen en werkt zeer planmatig aan de realisatie daarvan. Een voorbeeld hiervan is het jaarwerkplan van de werkgroep 'Doorgaande lijn peutercentrum – basisschool'.*

Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

In 2026 legt onze vestiging de focus op onderstaande pedagogische doelen. De doelen kunnen enigszins verschillen per team/groep.

In de eerste periode leggen we de basis van de vertrouwensrelatie tussen de ouders, het kind en de pedagogisch professionals. Het ene kind heeft meer moeite met nieuwe situaties of een nieuwe omgeving dan het andere. We besteden daarom bewust aandacht aan het wennen. Hoe eerder een kind zich veilig voelt bij ons (welbevinden), hoe sneller het betrokken kan spelen. Tijdens de kennismaking zoeken we met de ouders naar een manier van wennen die prettig is voor hun kind. In de wenperiode kijken we samen naar het welbevinden en we evalueren hoe het met hun kind gaat, zodat we eventueel iets kunnen aanpassen.

Hieronder lees je hoe we kinderen laten wennen aan de nieuwe groep:

- Tijd nemen voor intake/kennismaken met ouders.
- Extra nabijheid pedagogisch professional; kind zien en gevoel erkennen.
- Houvast bieden door kinderen iets vertrouwds van huis mee te laten nemen.
- Kinderen bewust maken van elkaar en betrekken bij het wenproces.
- In kleine groepen werken.
- Veel benoemen.
- Routines en herhaling.
- Kinderen extra wegwijzen.
- Gebruik van veel rituelen om de dagindeling begrijpelijk te maken: duidelijk afscheidsritueel om kinderen te ondersteunen bij de overgang van thuis-opvang, gebruik van dagritmekaarten met pictogrammen van de dagindeling.
- Gebruik van labels/afbeeldingen van het spelmateriaal in de kasten.
- Extra evalueren met ouders in de overdracht.

Wij bereiken de doelen met scholing/training, coaching en teamoverleg.

Opvoeden doen we samen – met andere organisaties.

In dit deel: de doorgaande lijn met het onderwijs en samenwerken met andere organisaties.

Doorgaande lijn met het onderwijs

Hieronder lees je met welke scholen voor basisonderwijs we samenwerken en de manier waarop we dat doen. **We stemmen met het onderwijs af hoe onze VE inhoudelijk aansluit op de school, en de school op ons, zodat er een doorgaande lijn ontstaat tussen de voorschoolse educatie en het basisonderwijs in groep 1.** Denk aan gezamenlijke thema's, een herkenbaar ouderbeleid of een doorgaande lijn in spelmateriaal.

In dit deel: de doorgaande lijn met het onderwijs en samenwerken met andere organisaties.

Met de voorschoolgroep zorgen we in de wijk Malburgen-Immerloo voor:

- Vloeiende overgang van peuters naar kleuters
- Doorgaande ontwikkelings- en leerlijnen
- Passend aanbod voor kinderen naar hun ontwikkelingsleeftijd
- In plaats van verlengde VVE op de peutergroep voor kinderen die nog niet toe zijn aan de basisschool kunnen zij nu doorstromen naar de peuter-kleutergroep
- Spelenderwijs wennen aan de schoolse structuur
- Kleine groep met meer rust en overzicht
- Minder verschil in niveaus (peutergroep, voorschoolgroep, kleutergroepen) waardoor pedagogisch medewerkers en leerkrachten makkelijker kunnen differentiëren
- Minder wisseling van groepssamenstelling in groep 1 en 2
- Kinderopvang en school maken meer gebruik van elkaars expertise
- Er is sprake van een doorgaande lijn op gebied van aanbod, pedagogisch didactisch handelen, kindvolgsysteem en ouderbetrokkenheid
- Sluit aan bij de wens om te komen tot een Integrale Kindcentra (IKC) binnen een gebouw waar binnen de peutergroep een volwaardige plek heeft

Verantwoordelijkheden en taken van kinderopvang en school

De leidinggevenden van beide organisaties zijn verantwoordelijk voor het behalen van de doelen die zijn geformuleerd en werken volgens de richtlijnen die zijn vastgelegd, waarbij de locatieleider meer inhoudelijke voor de groep heeft in de voorschoolgroep, maar de verantwoordelijkheid wel gedeeld wordt met de leidinggevende van Skar en de doelen voor de groep samen vastgesteld worden.

In de voorschoolgroep werken een VVE geschoolde pedagogisch medewerker samen met een VVE geschoolde leerkracht. De pedagogisch medewerker is in dienst van SKAR. De leerkracht is in dienst bij basisschool Het Mozaïek. Alle medewerkers die direct verbonden zijn aan de voorschoolgroep beschikken over een geldige VOG in overeenstemming met de Wet Kinderopvang en zijn door de kinderopvangorganisatie gekoppeld aan het Personenregister.

De pedagogisch medewerker en leerkracht van de voorschoolgroep

- Pedagogisch medewerker en leerkracht zorgen samen voor een beredeneerd aanbod en verdeling van werkzaamheden op de groep.
- Pedagogisch medewerker wordt gezien als onderdeel van het schoolteam.
- Pedagogisch medewerker en leerkracht geven samen invulling aan de informatiebijeenkomsten voor ouders.
- Leerkracht en pedagogisch medewerker volgen de ontwikkeling van het kind met het kindvolgsysteem.
- Driemaal per jaar wordt de ontwikkeling van het kind door de leerkracht met de ouders besproken.
- Pedagogisch medewerker is de mentor van de kinderen die nog geen vier jaar zijn.
- Na 6 - 12 weken in de voorschoolgroep worden de bevindingen van de leerkracht en pedagogisch medewerker ingevuld en teruggekoppeld naar de ouders (voortgangsgesprek in het najaar)
- Na 6 /12 weken in de voorschoolgroep worden de bevindingen en de ontwikkeling van het kind teruggekoppeld naar het peutercentrum.

(Deze laatste twee punten sluiten aan bij het overdrachtsbeleid van Arnhem)

Taken locatieleider:

- Doet de intakes waarbij de werkwijze van het Mozaïek, de voorschoolgroep wordt toegelicht en wordt besproken wat ouders mogen verwachten en wat van ouders wordt verwacht;
- Voert 'kalendergesprekken' waarin ouders worden geïnformeerd over de dagelijks gang van zaken
- Regelt met de ouders en heeft indien nodig contact met kinderopvang over betaling tot het kind 4 jaar is
- Informeert de ouders voor de plaatsing over de actuele zaken
- Vraagt aan de kinderopvang om een VOG te regelen voor nieuwe leerkrachten in de voorschoolgroep en spreekt met de leerkracht dat die door de leerkracht wordt gekoppeld aan het register kinderopvang. (de leerkracht ontvangt hierover info van de kinderopvangorganisatie)
- Maakt samen met gebiedsmanager kinderopvang afspraken met kinderopvang over taken en werkdagen van PM'ers

Taken Kwaliteitscoördinator basisschool

- Contact met peutergroep over kinderen i.v.m. aanmelding inschrijving en plaatsing ('Warme overdracht'. Afstemming van het aanbod van het Mozaïek bij de onderwijsbehoefte van het kind)
- Volgen van kinderen in de peutergroep vooraf aan plaatsing (in samenwerking met coach passende kinderopvang)
- Ondersteunen van voorschoolgroep bij het observeren en begeleiden van kinderen (afstemming aanbod op het kind)
- Volgen kinderen met extra aandacht ('zorg')
- Observaties en gesprekken over de inhoud van het onderwijs m.b.t. kinderen die een andere aanpak nodig hebben (intensief/verrijkend)
- Contacten met de leerkracht
- Contact over de inhoud en het gebruik van kindvolgsysteem

Taken Coach passende kinderopvang

- Contact met de school over kinderen i.v.m. aanmelding inschrijving en plaatsing ('Warme overdracht'. Afstemming van het aanbod van het Mozaïek bij de onderwijsbehoefte van het kind)
- Volgen van kinderen in de peutergroep vooraf aan plaatsing in de voorschoolgroep (waar nodig in samenspraak met in samenwerking met IB'er)
- Op verzoek van IB'er ondersteunen van voorschoolgroep bij het observeren en begeleiden van kinderen (wat er aangeboden wordt is afgestemd op de vraag van het kind)

Samenwerken met andere organisaties

Onze vestiging werkt samen met:

Onze vestiging werkt oa. samen met:

- Logopedie
- Consultatiebureau
- Bibliotheek
- Kentalis

- Stichting Pas

In een rijke uitdagende omgeving.

In dit hoofdstuk: indeling van de ruimte, inrichting van de hoeken en plekken, geordend materiaal, buitenruimte, **duidelijkheid voor ieder kind.**

Indeling van de ruimte

Onze vestiging heeft een prettige, sfeervolle en rustige uitstraling. Aantrekkelijk en niet te prikkelend. De kleuren zijn bewust gebruikt. En de aankleding van de wanden sluit aan bij de leeftijd van de kinderen. Verder zorgen we voor een goed overzicht en houden we belangrijke looproutes vrij. Zo creëren we een plek waar kinderen, ouders en pedagogisch professionals zich prettig voelen.

De rijke uitdagende omgeving bevat open ruimte en hoeken/plekken die zijn ingericht voor een bepaald spel of activiteit. Voor de baby's is er bijvoorbeeld een plek voor rammelaars, een ruimte om te draaien of te kruipen, en een zachte plek. Voor dreumesen is er bijvoorbeeld een plek om speelgoed vooruit te duwen, of om alles wat in huis gebeurt na te spelen. Dankzij de gevarieerde hoeken en plekken kunnen dreumesen en peuters hun eigen keuzes maken. Waar wil ik gaan spelen? Wat zal ik daar spelen? Met wie wil ik spelen? **In de VE hebben we voor de peuters hoeken of plekken voor beeldend bezig zijn (knutselplek), bouwen (bouwhoek), doen alsof (huishoek), fantasiespel met auto's, treinen, dieren, blokjes (ministad of wereldstad), plaatjes kijken en lezen (leeshoek), puzzels en spelletjes (spelletjestafel) en vaak ook een thematafel of -hoek.**

De plekken zijn afgebakend met bijvoorbeeld kasten, speelschermen, matten of tape. Dat zorgt voor duidelijkheid en concentratie. Er is ruimte voor rustig en meer actief spel, voor individueel spel en spelen in kleine groepjes en om met z'n allen te zingen. Elk kind heeft iets eigens in de ruimte, zoals een eigen vakje, kapstok, stoel of foto.

De verdeling van de speelhoeken en -ruimtes past bij de leeftijdsgroep van de kinderen. Ook de toiletruimtes bieden de mate van privacy en zelfstandigheid die bij de leeftijd past.

Inrichting van de hoeken en plekken

We zoeken, soms samen met de kinderen, naar gevarieerde materialen voor in de speelruimtes. Alle kinderen kunnen in de hoeken iets van hun niveau vinden en hebben voldoende keuze. Kinderen kunnen naast of met elkaar bezig zijn met voldoende materialen. Het materiaal wordt regelmatig aangevuld en afgewisseld. Verder zijn er in elke groep materialen en illustraties te vinden waarop verschillende culturen en rollen zichtbaar zijn. Daarnaast liggen er veilige echte materialen die passen bij de leeftijd – zoals pollepels, mutsen of een vaatdoekje – en open materiaal waar kinderen zelf betekenis aan kunnen geven zoals dozen, takken of lege melkpakken. Veilige echte en open materialen bieden extra kansen voor verdiepend spel.

Geordend materiaal

De materialen zijn overzichtelijk geplaatst en zo nodig gelabeld. Die ordening helpt onszelf, maar is ook belangrijk voor het spel van kinderen. Ze kunnen het materiaal vinden en gemakkelijk opbergen. Ook voor ouders is het handig om snel een goed overzicht te hebben. Soms bewaren kinderen gemaakte spullen een tijdje, bijvoorbeeld om er de volgende keer mee verder te gaan of om iets tentoon te stellen. Ook daar reserveren we een plek voor.

Buitenruimte

We streven naar een uitnodigende buitenspeelplaats. Buiten hebben kinderen andere spelmogelijkheden en ze doen er belangrijke ervaringen op. We leggen de nadruk op bewegen en motoriek. Buiten kunnen kinderen rennen, met de bal spelen, fietsen, met zand spelen en van alles in de natuur ontdekken. Ook buiten is er een zichtbare verdeling van de ruimte. We zorgen voor een veilige, gevarieerde ondergrond die past bij het spel – bijvoorbeeld gras, steen, zand of een ondergrond met een klein niveauverschil. Ook zorgen we voor gevarieerde buitenmaterialen die gemakkelijk te vinden en op te ruimen zijn. Elke dag willen we buiten zijn.

Duidelijkheid voor ieder kind

Een rijke uitdagende omgeving houdt in dat de indeling ook geschikt is voor kinderen die aan het wennen zijn of het Nederlands nog moeten leren. De indeling spreekt daarom grotendeels voor zich – zonder dat er mondelinge uitleg nodig is. Kinderen kunnen rustig en geconcentreerd spelen. Dankzij labels begrijpen ze waar de hoeken voor staan en wat er in de hoeken te vinden is. Er is voldoende spel materiaal dat kinderen zonder woorden kunnen gebruiken, en speelgoed dat makkelijk uit te leggen is door iets voor te doen. Vanuit ons programma passen we de speelhoeken regelmatig aan, zodat ze passen bij de thema's of het spel. Bijvoorbeeld met andere materialen in de huishoek, andere puzzels, boeken of auto's.

Met ruimte voor initiatief.

In dit hoofdstuk: een vast maar flexibel dagritme, overgangen in het dagritme, belangrijke onderdelen in het dagritme, **een begrijpelijke dagindeling voor ieder kind.**

Een vast maar flexibel dagritme

Een dagritme of dagindeling is een vaste volgorde van dagelijkse gebeurtenissen. De dag is ingedeeld in herkenbare periodes met vaste onderdelen. Maar het dagritme is ook flexibel: wat de kinderen doen, staat niet tot in detail vast. Elke dag hebben ze bijvoorbeeld de ruimte om vrij te spelen. Het vrij spelen wordt afgewisseld met begeleide of geleide activiteiten/spelimpulsen. Bij vrij spelen ligt het initiatief geheel bij het kind, bij een begeleide activiteit/spelimpuls doen pedagogisch medewerkers met het kind mee, en bij geleide activiteiten/spelimpulsen ligt het initiatief bij ons. Met het dagritme zorgen we voor een balans tussen herhalen en nieuwe ervaringen opdoen. Bij de geleide activiteiten letten we op een goede afwisseling tussen de ontwikkelingsgebieden. En we blijven kinderen de ruimte bieden voor eigen initiatieven. Benieuwd naar onze globale dagindeling? Kijk onder 'Onze vestiging' in het eerste deel van dit pedagogisch werkplan.

Overgangen in het dagritme

Overgangen van het ene naar het andere onderdeel zijn snel prikkelrijk voor kinderen. Om overgangen soepel te laten verlopen, gebruiken we aantrekkelijke rituelen. Daardoor blijven de kinderen betrokken bezig en behouden de pedagogisch professionals het overzicht. Elke overgang vraagt een eigen ritueel en vorm van samenwerken.

Belangrijke onderdelen in het dagritme

De hele dag zijn er kansen om met kinderen in gesprek te gaan, met ze te spelen, samen te genieten en de ontwikkeling te ondersteunen en stimuleren. Vaak doen ontwikkelkansen zich spontaan voor. Die kansen grijpen we terwijl we naar de kinderen kijken, aansluiten bij hun spel en met ze praten. We creëren ook zelf kansen door bewust activiteiten of spelimpulsen aan te bieden. Natuurlijk blijven we ook tijdens die geplande momenten goed kijken, aansluiten en praten met de kinderen. Op die manier doen zich ontwikkelkansen voor tijdens alle onderdelen van ons dagritme. Hieronder volgt een korte uitleg over de belangrijkste onderdelen.

Vrij spel

Tijdens vrij spel kiezen de kinderen zelf waarmee, waar en met wie ze aan de slag gaan. Waar nodig verhogen de pedagogisch professionals de betrokkenheid, lokken ze een volgende ontwikkelingsstap uit, of helpen ze bij het kiezen. Gedurende de ochtend en middag is er genoeg ruimte om vrij te spelen. **Op onze vestiging laten we een deel van het vrij spel voorafgaan door een vooruitkijkmoment en ronden we af met een terugkijkmoment.**

Grote groep

De term 'grote groep' staat voor de momenten dat onze pedagogisch professionals samen met alle kinderen bewust gezamenlijkheid creëren. Bijvoorbeeld door samen te zingen, verhalen te vertellen,

feestjes te vieren of rituelen uit te voeren. Daardoor groeit het gevoel dat we een groep zijn, bij elkaar horen en van elkaars gezelschap genieten. Tijdens de gezamenlijke activiteit blijft er ruimte voor eigen initiatieven van kinderen. Elke dag is er een moment voor de 'grote groep'.

Kleine groep

De term 'kleine groep' staat voor de momenten dat onze pedagogisch professionals bewust met een kleine groep kinderen een activiteit doen, een spelimpuls uitlokken of samenwerken. Tijdens een kleine groepsactiviteit is er veel ruimte om in te gaan op initiatieven van kinderen en om die met elkaar te delen. Pedagogisch professionals stellen de kleine groepjes regelmatig doelgericht samen. Een groepje bestaat dan bijvoorbeeld uit de oudste of de jongste kinderen, of uit kinderen die aan de slag gaan met taalontwikkeling. Soms doen alle kinderen dezelfde activiteit, in wisselende kleine groepjes. In de 'kleine groep' is er veel ruimte voor uitwisseling en aandacht voor alle kinderen. Elke dag zijn er kleine groepen waarin kinderen spelen en ontdekken. **Als het mogelijk is, komen VE-peuters minimaal één keer per dag aan de beurt – in ieder geval minimaal een paar keer per week.**

Eten en drinken

Elke ochtend of middag zijn er groepsmomenten waarop de kinderen samen eten en drinken. De pedagogisch professionals zorgen voor een veilig, gezellig en rustig moment. We zien de eetmomenten als een belangrijke sociale activiteit en vinden sfeer en een gezellige aankleding belangrijk. De pedagogisch professionals laten kinderen kennismaken met een gevarieerd aanbod aan smaken en texturen. Dit doen zij ontwikkelingsadequaat en in overleg met ouders. Benieuwd naar ons voedingsbeleid? Dit ligt ter inzage op onze vestiging.

Verzorgingsmoment

Verzorgingsmomenten zijn regelmatig terugkerende momenten, vaak een-op-een. Pedagogisch professionals zorgen voor aandachtige, respectvolle en rustige momenten.

Buitenspelen

Bewegen en buiten zijn is heel belangrijk voor kinderen. Buiten kunnen ze veel ervaringen opdoen. Wij laten de kinderen elke dag buitenspelen.

Een begrijpelijke dagindeling voor ieder kind

Voorspelbaarheid is voor alle kinderen belangrijk, maar vooral voor kinderen die aan het wennen zijn of de Nederlandse taal nog niet goed begrijpen. Met een heldere dagindeling weten ze snel wat er wordt verwacht. Pedagogisch professionals maken de dagindeling begrijpelijk met weinig woorden. Ze gebruiken bijvoorbeeld rituelen, zoals liedjes zingen bij het naar buiten gaan, het opruimen of het begroeten. Daarnaast gebruiken ze dagritmekaarten met pictogrammen van de dagindeling.

Altijd in dialoog.

In dialoog zijn betekent dat er interactie is tussen pedagogisch professionals en kinderen – en tussen kinderen en volwassenen onderling. De pedagogische wetenschappen onderscheiden zes interactievaardigheden. Onze pedagogisch professionals zetten die vaardigheden dagelijks in, zodat kinderen zich veilig en op hun gemak voelen en zich bij ons kunnen ontwikkelen.

De zes interactievaardigheden:

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Sensitieve responsiviteit

Sensitieve responsiviteit is reageren op wat kinderen willen, denken en voelen – door oog te hebben voor signalen, non-verbaal en verbaal, en door een kind aan te voelen. Het gaat over geborgenheid bieden, een vertrouwensrelatie aangaan en kinderen erbij laten horen in een positieve groepssfeer. Voorbeelden daarvan zijn luisteren, de aai over de bol, het oogcontact, de knipoog, interesse en nieuwsgierig zijn naar het kind. Ook gaat het bij sensitieve responsiviteit over aanmoedigen en bevestigen: kinderen de mogelijkheid geven om nieuwe dingen te ontdekken. Voorbeelden daarvan zijn belangstelling tonen, betrokken zijn bij wat het kind doet, steun bieden bij moeilijke momenten en enthousiasme van het kind delen.

Respect voor autonomie

Respect voor autonomie is kinderen de ruimte geven om zelfstandig te doen wat ze zelfstandig kunnen. Respect voor autonomie is ook: kinderen de kans geven vanuit eigen interesses bezig te zijn en keuzes te maken, zelf te experimenteren en ontdekkingen te doen. Als pedagogisch professionals lokken we ideeën en initiatieven uit, betrekken we kinderen bij het bepalen van regels en afspraken, en hebben we reële verwachtingen. Kinderen voelen het wanneer ze serieus worden genomen. Dan ontwikkelen ze eigenwaarde en kunnen ze zich betrokken voelen bij de groep, het spel en de activiteiten.

Structuur bieden en leidinggeven

Door structuur te bieden orden je de wereld om kinderen heen. Alle kinderen hebben daar behoefte aan. Structuur geeft ze het houvast dat ze nodig hebben om zelfstandig aan de slag gaan. Voorbeelden daarvan zijn een overzichtelijke speelleeromgeving, een begrijpelijke dagindeling, een beperkt aantal consequente en duidelijke regels die uitgelegd worden aan kinderen, voorspelbaar en duidelijk gedrag van pedagogisch professionals en thematisch werken. Structuur bieden en leidinggeven lijkt het

tegenovergestelde van respect voor autonomie, maar ze vullen elkaar aan als ze in evenwicht zijn. Voor elke (leeftijds)groep en voor elk kind ligt dat evenwicht weer anders.

Kinderen zijn volop in ontwikkeling. Op jonge leeftijd zijn ze nog aan het ontdekken wat het effect is van hun gedrag, wat wel en niet werkt, en wat sociaal geaccepteerd is. In deze belangrijke fase spelen pedagogisch professionals een cruciale rol. We begeleiden kinderen in hun groei en helpen hen begrijpen hoe ze met zichzelf, anderen en hun omgeving kunnen omgaan.

Voor kinderen is het essentieel dat ze zich geaccepteerd voelen zoals ze zijn – met al hun emoties, gedachten en gedragingen. Dit geldt ook op momenten dat ze boos zijn, druk gedrag vertonen of zich juist terugtrekken. We benaderen elk kind met de overtuiging dat er altijd een bedoeling achter hun gedrag zit. Ook als dat gedrag op het eerste gezicht niet effectief of gewenst lijkt, proberen we te begrijpen wat het kind ons wil vertellen.

Ongewenst gedrag kan vele oorzaken hebben. Soms weet een kind simpelweg niet dat iets niet mag. In andere gevallen is het kind van slag door een gebeurtenis, heeft het meer uitdaging nodig, of is het temperamentvol van aard. Ook kan het gedrag passen bij een bepaalde ontwikkelingsfase. In dat geval zien we het als een noodzakelijke stap in het proces waarin het kind leert omgaan met algemeen aanvaarde waarden en normen.

Om kinderen hierin op een zorgvuldige en consistente manier te begeleiden, hebben we afspraken vastgelegd in het protocol '*Grensoverschrijdend gedrag vanuit kinderen*'. Dit protocol beschrijft hoe wij als team omgaan met gedrag dat de grenzen van anderen of henzelf overschrijdt, en hoe we kinderen helpen om hiervan te leren. Het protocol ligt ter inzage op onze vestiging en is voor iedereen toegankelijk.

Praten en uitleggen

Bij deze interactievaardigheid gaat het over de taal die pedagogisch professionals gebruiken als ze kinderen begeleiden én over de manier waarop we taalvaardigheid van kinderen stimuleren. Belangrijk bij praten en uitleggen is dat kinderen de ruimte krijgen voor echte (non-)verbale gesprekken, waarbij we het kind volgen en een rijke (non-)verbale omgeving zijn. Want kinderen leren taal door wat ze in hun omgeving horen.

Bij het praten en uitleggen sluiten we aan op de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de behoefte van kinderen. We passen ons tempo aan en bouwen onze uitleg logisch op, zodat kinderen de uitleg zo goed mogelijk begrijpen. Voor de kleinsten en voor anderstalige kinderen gebruiken we ter ondersteuning gebaren, mimiek, visualisaties (bijvoorbeeld dagritmekaarten), rituelen (bijvoorbeeld een vast liedje bij een overgangsmoment) en concrete materialen. Voor de wat oudere of meertalige kinderen gebruiken we steeds langere zinnen en meer gevarieerde woorden.

Contactinitiatieven

Alle kinderen zoeken regelmatig contact met (non-)verbale gedragingen. Die grote en kleine signalen vangen we zo vaak mogelijk op, zodat kinderen zelfvertrouwen en vertrouwen in anderen krijgen. Door kinderen vaker te zien, leren we hun contactinitiatieven kennen. Ook pedagogisch professionals nemen initiatieven tot contact. We vragen bijvoorbeeld aandacht voor een activiteit/spelimpuls of gebeurtenis, we betrekken de kinderen daarbij, of we beginnen gewoon een gezellig praatje.

Gesprekken

De balans tussen een-op-eengesprekken, kleine groepsgesprekken en gesprekken met de hele groep laten we aansluiten op de leeftijd. De onderlinge omgang is gebaseerd op plezier, aandacht, oprechte interesse, begrip, respect en duidelijkheid. Nederlands is de voertaal, maar in sommige werksituaties kan een pedagogisch professional een andere taal gebruiken in het belang van het kind. We creëren een positieve communicatieve sfeer door regelmatige beurtwisselingen – zowel een-op-een als in groepssituaties. Soms bouwen we gesprekken uit en doen we een beroep op het denkvermogen van kinderen. In een groepssituatie proberen we iedereen te betrekken bij wat er gebeurt. Wordt het gesprek afgesloten, dan laten we dat duidelijk weten. Ook kinderen geven (non-)verbaal aan wanneer het contact voor hen is afgelopen. Het is belangrijk voor kinderen dat wij dat zichtbaar opmerken.

Ontwikkeling stimuleren

De interactievaardigheid 'Ontwikkeling stimuleren' zetten we in tijdens allerlei situaties en activiteiten. Kinderen zijn van zichzelf al nieuwsgierige ontdekkers en onderzoekers, maar we stimuleren hun spelenderwijze ontwikkeling ook gericht. Daardoor kunnen ze extra stappen zetten en doen ze in alle ontwikkelingsgebieden ervaringen op, passend bij hun eigen tempo, interesses en mogelijkheden. In allerlei spelsituaties en activiteiten zien we volop didactische mogelijkheden. Per kind en per situatie kiezen we wat we doen: intenties en plannen van kinderen verwoorden of helpen uitvoeren, nieuwe materialen aanreiken bij een vertrouwd spel, een nieuw idee inbrengen bij een bestaand spel, open vragen stellen, samen oplossingen zoeken, indrukken verwerken, kinderen bij elkaar betrekken, meespelen, het spel voordoen, voorbeelden geven, instructie geven en nog veel meer. We helpen kinderen ook als ze iets nog niet helemaal alleen kunnen of durven. Kortom: we stimuleren de ontwikkeling op alle mogelijke manieren.

Voor kinderen met een VE-indicatie verplicht de wet ons om minimaal vier ontwikkelingsgebieden bewust aan te bieden. Op onze vestiging doen we meer: vanuit onze visie, het pedagogisch kompas, hangen alle ontwikkelingsgebieden met elkaar samen en zijn deze even belangrijk. Hoe wij deze ontwikkelingsgebieden stimuleren op onze vestiging staat beschreven in bijlage 1. In dit hoofdstuk leggen we extra nadruk op de taalstimulering – als onderdeel van de interactievaardigheid 'Ontwikkeling stimuleren'. Want alle kinderen hebben taal nodig om stappen te kunnen zetten in alle andere ontwikkelingsgebieden.

Een kind moet zich veilig en op zijn gemak voelen, voordat de taalstimulering vanuit VE begint. Daarnaast moet het kind ontdekt hebben dat praten leuk is. Is een kind nog niet gewend? Dan zoeken we vaak contact, al is het maar even. We gaan bijvoorbeeld in op wat we denken dat het kind bedoelt, we spelen non-verbale vraag- en antwoordspelletjes of we laten gezellige praat situaties met andere kinderen zien. Is een kind gewend? Dan start de actieve taalverwerving. We zorgen voor ruimte om te oefenen en een goed taalaanbod.

Ruimte om te oefenen: als kinderen taal horen, gaan ze zelf actief patronen zoeken en regels ontdekken. Ieder kind heeft een eigen aanpak. Het ene kind praat veel, het andere luistert meer. Het ene kind zoekt patronen in de taal, het andere let eerst op de klanken. We begeleiden kinderen tijdens hun spel en de gebruikelijke activiteiten. In die situaties pikken ze nieuwe woorden op en leren ze betekenissen te

begrijpen. In gesprek met kinderen die het Nederlands nog moeten leren, leggen we altijd de nadruk op wat het kind bedoelt, oftewel wat het ons wil zeggen. We corrigeren het oefen-taalgebruik niet, maar geven wel in correcte zinnen antwoord. Zo kan het kind als vanzelf weer verder oefenen en blijft het plezier van het contact voorop staan.

Taalaanbod: we onderscheiden vier fasen vanaf het moment dat het kind zich op zijn gemak voelt en praten als leuk ervaart. Wenttaal, redzaamheidstaal, omgangstaal en leertaal. De woordenschat ontwikkelt zich door de fasen heen. In alle fasen is goede (non-)verbale interactie belangrijk, maar in iedere fase hebben kinderen andere (non-)verbale behoeften.

Eerste fase, wenttaal: het begrijpen van de Nederlandse taal komt op gang, maar het kind spreekt het nog niet. In de wenfase bieden we een goed passend taalaanbod, zodat het begrip van het kind kan groeien. Dat doen we bijvoorbeeld door taal aan bewegen te koppelen, door steeds dezelfde zin te gebruiken als er een vast ritueel begint, en door vooral met de eerste basiswoorden te spreken. De nadruk ligt op woorden die het kind nodig heeft om zich snel op zijn gemak te voelen. In deze fase lokken we het kind niet bewust uit om al Nederlands te spreken.

Tweede fase, redzaamheidstaal: het kind begrijpt het Nederlands redelijk en het spreken is op gang gekomen. De kinderen kunnen alledaagse voorwerpen en hun eigen behoeften eenvoudig benoemen. In deze fase blijft een goed passend taalaanbod het belangrijkste. Woorden blijven zoveel mogelijk gekoppeld aan dagelijkse situaties. Daarnaast proberen we het kind uit te lokken om actief wat Nederlands te spreken. We proberen kinderen zich zekerder te laten voelen in hun initiatieven tot Nederlandstalig contact.

Derde fase, omgangstaal: het kind spreekt al redelijk Nederlands. Het gebruikt korte zinnen en kan gebeurtenissen in het heden en nabije verleden benoemen. In deze fase voeren we kleine gesprekjes. Daarin verrijken we het taalgebruik van het kind met ons taalaanbod. In deze en de volgende fase beginnen de kinderen regelmatig zelf met de interactie in het Nederlands. Bij de woordenschat letten we op de woorden die nodig zijn om mee te doen in de groep.

Vierde fase, leertaal: het kind kan praten over dingen die niet op het moment zelf aanwezig zijn, kan een verhaaltje bedenken, kan verbanden beschrijven en zich verplaatsen in de gedachten of gevoelens van een ander. Kinderen hebben in deze fase behoefte aan verbreding en verdieping van de woordenschat. Veel peuters die het Nederlands als tweede taal leren, bereiken de vierde fase in het Nederlands niet voordat ze naar school gaan.

Wij maken voor het uitbreiden van de woordenschat gebruik van: Taalmozaïek.

Begeleiden van onderlinge interacties

Met deze interactievaardigheid sluiten we het hoofdstuk af. Als pedagogisch professionals begeleiden we de onderlinge interacties van kinderen en het groepsproces. Dat doen we met begrip, respect,

interesse en duidelijkheid. Kinderen leren volop van elkaar, ze vullen elkaar aan en ze hebben plezier in samenzijn en erbij horen. We zetten ons in voor een groepssfeer waarbij ieder kind zichzelf kan zijn en mee kan doen. We praten over diverse onderwerpen en we zijn nieuwsgierig naar verschillende ideeën en meningen. Verder creëren we gezamenlijkheid door bijvoorbeeld feestjes te vieren, rituelen uit te voeren, (groeps)herinneringen te koesteren met foto's en verhalen, vriendschappen te zien en te waarderen. Zelf laten we goed voorbeeldgedrag zien. Waar het kan, laten we kinderen meedenken en beslissen. Door kinderen vaak te laten werken in kleine groepen (bijvoorbeeld bij activiteiten, eten en drinken), geven we kinderen de kans om elkaar goed te leren kennen.

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

In dit hoofdstuk: extra aspecten van het pedagogisch beleid, conform de eisen in de Wet Kinderopvang en het Besluit basisvoorwaarden voorschoolse educatie.

Extra opvang afnemen

Ouders hebben bij ons niet de mogelijkheid voor het afnemen van extra opvang.
--

Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Volgens de Wet Kinderopvang moet er per vestiging vijftig uur per jaar beschikbaar zijn voor pedagogisch beleid en tien uur per fte voor coaching. De pedagogisch beleidsuren zijn bestemd voor de totstandkoming en uitvoering van beleidsvoornemens (zie pedagogische kwaliteit, onze focus voor dit jaar). De coachinguren worden ingezet om pedagogisch professionals te coachen bij hun werkzaamheden.

Het wettelijk kader voorschoolse educatie vraagt een extra inzet van pedagogisch beleidsmedewerkers. Het betreft tien uur per VE-geïndiceerd kind. Die uren worden direct ingezet op de vestiging, voor coaching van medewerkers of voor pedagogische of VE-beleidsontwikkeling.

Bovenstaande uren hebben we als volgt verdeeld, waarbij alle medewerkers (inclusief flexmedewerkers en invallers) minimaal eenmaal per jaar coaching ontvangen. De uren zijn vastgesteld op peildatum 1 januari.

Vormgeving pedagogische beleidsvoornemens	50 uur door de vestigingsmanager en 4 uur door de centrale beleidsmedewerker
Vormgeving coaching van medewerkers	Pedagogisch coach 6 uur per fte ($10 \times 0,61 = 6,1$) Passend coach 10 uur per pp ($10 \times 1 = 10$)
Vormgeving van de verhoging kwaliteit van de voorschoolse educatie	Aantal kinderen op peildatum 1 januari [jaartal] : 5 En daarmee 50 uur voor de kwaliteitscoördinator

Coaches verdelen hun uren over bijvoorbeeld werkoverleg, kind-besprekingen, inspiratiebijeenkomsten, samen formuleren van pedagogische doelen, evaluatie van pedagogische doelen en coaching on the job met teams. Coaches en managers streven gezamenlijk naar een zo efficiënt mogelijk inzet.

VE-opleidingsplan en coachingsplan

Pedagogisch professionals moeten hun VE-kennis en -vaardigheden jaarlijks onderhouden. We stellen ieder jaar een opleidingsplan en coachingplan op en voeren dat uit. Na afloop evalueren we het plan, de uitvoering en de behaalde doelstellingen. Het gaat om de volgende onderwerpen:

- Werken met programma's voor voorschoolse educatie.
- De ontwikkeling stimuleren van het jonge kind, in het bijzonder op de gebieden van taal, rekenen, motoriek en sociaal-emotionele ontwikkeling.
- De ontwikkeling volgen van peuters en het aanbod van voorschoolse educatie daarop afstemmen.
- Ouders betrekken bij het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen.
- De voorschoolse educatie inhoudelijk laten aansluiten op de vroegschoolse educatie vanaf 4 jaar én zorgdragen voor een zorgvuldige overgang van voorschoolse naar vroegschoolse educatie.

960 VE-uren verdelen in de periode van 2½ tot 4 jaar

Onderstaande tabellen laten zien hoe we de 960 VE-uren op onze vestiging verdelen over de dagen en weken. Het VE-aanbod omvat niet meer dan 6 uur per dag.

Op onze peuterwerkgroep(en) hebben wij op maandag, dinsdag, woensdag, donderdag, vrijdag een VE-aanbod. Een peuter met VE-indicatie neemt deel aan het VE-aanbod op de volgende manier:

Aantal weken per jaar dat het kind een VE-aanbod wordt aangeboden	Tijdstip waarop het VE-aanbod aan het kind wordt aangeboden	Aantal dagen per week dat het kind met een VE-indicatie minimaal het VE-aanbod bij ons volgt	Aantal uren VE-aanbod per week dat een kind met VE indicatie minimaal bij ons volgt
40 weken	8.30- 12.00 uur	5	17,5

Ons VE-programma

Het VE-programma geeft ons inspiratie en houvast bij het vormgeven van ons VE-beleid. We gebruiken het programma om de ontwikkeling van kinderen gestructureerd en samenhangend te stimuleren.

Onze vestiging werkt met: Taalmozaïek en Actief Betrokken

Korte beschrijving van het programma

Taalmozaïek

In de voorschool en de groepen 1 en 2 wordt er gewerkt met de methode Taalmozaïek. Deze methode met een planmatig aanbod voor mondelinge taal en woordenschat is ontwikkeld op onze school. Het

begrijpend luisteren en kijken wordt daarin geïntegreerd. Regelmatig zult u als ouder zien dat er taalmomenten zijn waarbij de leerkracht vertelt en de kinderen luisteren, er vragen gesteld worden waarbij het kind aan het denken wordt gezet en dat kinderen in gesprek gaan met elkaar o.a. door ze in taalruimte scheppende situaties te brengen en gebruik te maken van coöperatieve werkvormen. Zie ook de website www.taalmozaike.nl

Actief betrokken

Op basis van zes breinprincipes (zintuiglijk rijk, emotie, herhaal, focus, creatie en voortbouwen) stimuleren onze pedagogisch professionals het ontdekkend en onderzoekend leren van kinderen. Ze gebruiken daarbij de rijke uitdagende speelomgeving, een goed aansluitende groepsindeling en -structuur en de rol en spelbegeleiding van de pedagogisch professional. Onze pedagogisch professionals werken bij Actief betrokken graag samen met ouders aan de ontwikkeling van kinderen. Voor verdere informatie verwijzen wij naar de website van Stichting Pas.

Bijzonderheden van onze vestiging en gemeentelijke eisen

Bijzonderheden van onze vestiging.

Voorschool Eimerssingel Oost is een combinatiegroep met zowel peuters als kleuters. Deze groep bestaat gemiddeld uit 16 kinderen. Oudste peuters kunnen instromen in de voorschoolgroep (groep 0). Uitstroom van peuters naar groep 1 vindt plaats na de kerst- en/of zomervakantie.. Dit houdt in dat de kindaantallen af kunnen wijken van maximaal 16 kinderen. Wanneer dit aantal afwijkt, dienen wij een beredenering in naar de gemeente om aan te geven waarom er is afgeweken van het maximaal aantal kinderen. Dit volgens de richtlijnen opgesteld in het gedoogbeleid.

Zowel de pedagogisch professional als de leerkracht dienen VE-geschoold te zijn, en beschikken beiden over een geldige VOG in overeenstemming met de Wet kinderopvang en zijn door de kinderopvangorganisatie gekoppeld aan het Personenregisters. Medewerkers op de voorschoolgroep zoals bijvoorbeeld een extra leerkracht, een intern begeleider en een onderwijsassistent dienen tevens te beschikken over een geldige VOG in overeenstemming met de Wet kinderopvang, en gekoppeld te worden door de kinderopvangorganisatie aan het Personenregister.

Met het Arnhems stedelijk beleid 'Inclusie en Kansengelijkheid' wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan vroeg signalering en preventie, optimale ontwikkelingsstimulering en passende ondersteuning voor ieder kind binnen de kinderopvang. De maatschappelijke missie is hierbij, dat ieder kind, als volwassene van de toekomst, in onze samenleving tot zijn recht kan komen.

Binnen de gemeente Arnhem werken we met alle partijen samen aan passende kinderopvang.

De gezamenlijk gedragen missie vanuit het stedelijk beleid luidt als volgt:

"Alle kinderen in Arnhem kunnen binnen de kinderopvang in hun eigen leefomgeving de professionele ondersteuning en begeleiding krijgen die zij nodig hebben om zich optimaal te kunnen ontwikkelen, in intensieve samenwerking met ouders en in doorgaande lijn met het onderwijs".

Hieraan ligt de volgende visie ten grondslag:

Inclusie, Alle kinderen horen erbij.

Kansengelijkheid, Ieder kind dient de ontwikkelingsmogelijkheden en ondersteuning te krijgen die het nodig heeft om zich optimaal te kunnen ontwikkelen met het oog op toekomstig onderwijs.

Ouders centraal, De ouders zijn de belangrijkste begeleiders van hun kind.

Alle locaties moeten naast de landelijke eisen voldoen aan de onderstaande Arnhemse kwaliteitseisen. In de Handreiking Stedelijk Beleid Kansengelijkheid en Inclusie van st. Pas staat nader beschreven hoe aan de kwaliteitseisen verdere invulling gegeven kan worden. De missie en visie Kansengelijkheid en Inclusie is vastgesteld in de Stedelijke agenda Kansengelijkheid en Inclusie in de kinderopvang.

Passende kinderopvang

Op alle VVE locaties wordt gewerkt aan inclusieve kinderopvang, Passende kinderopvang. Passende kinderopvang heeft als doel om alle kinderen, ook de kinderen met een extra ondersteuningsvraag, in de eigen wijk in de reguliere kinderopvang een passend aanbod te kunnen bieden. Met passende kinderopvang kunnen deze kinderen eerder, sneller en meer voorliggend ondersteund worden. Hiervoor zijn de volgende 3 bouwstenen ontwikkeld. Allereerst is dat een team van coaches passende kinderopvang en een team van ambulant begeleiders passende kinderopvang.

Team coaches passende kinderopvang

Aan iedere VVE locatie is een coach passende kinderopvang verbonden. Deze coach wordt door de gemeente bekostigd. In de taakuren is de benodigde tijd voor coaching opgenomen van de pedagogisch professional. De coach heeft uren voor groepsobservaties, kind besprekingen en voor coaching per professional.

Team ambulante begeleiders Passende Kinderopvang

Daarnaast is aan iedere VVE locatie een ambulant begeleider passende kinderopvang verbonden. Deze jeugdzorgwerkers leveren voorliggend (zonder beschikking) en op maat de specialistische expertise die nodig is om ieder kind een passend aanbod te kunnen bieden. Dit gebeurt op de groep en thuis. Deze ambulante begeleiding wordt door de gemeente bekostigd. In de taakuren is voor de pedagogisch professional extra tijd opgenomen voor een ambulant traject.

Extra pedagogisch professional

Een derde bouwsteen van passende kinderopvang is de mogelijkheid tot het inzetten van een incidentele extra pedagogisch professional. Deze extra pedagogisch professional kan het kind meer individuele ontwikkelingsstimulering en begeleiding bieden. Voor de inzet van deze extra medewerker is een aanvraagformulier beschikbaar. Met het formulier kan deze extra inzet voor een periode van maximaal 8 weken en met een max. Van 16 uur per week worden aangevraagd. De aanvraag wordt ingediend door de manager met input van de coach passende kinderopvang. Vanuit onze organisatie is het zeer wenselijk dat de incidentele derde medewerker voldoet aan de kwalificaties VVE. Enkel bij overmacht/ziekte kan hiervan afgeweken worden. Vanuit de Wet Kinderopvang geldt dat alleen de beroepskrachten die onderdeel zijn van de BKR moeten voldoen aan de wettelijke vereisten.

In Arnhem- Oost is een zodanige doelgroep kinderen en ouders/verzorgers dat meer intensieve inzet nodig is om kinderen een goede basis te bieden voor stap richting onderwijs. Bijna alle kinderen hebben een zwakke spraak-/taalontwikkeling, mogelijk in combinatie met extra ontwikkelingsvragen. Ouders/verzorgers hebben een meer dan gemiddelde ondersteuningsbehoefte. Deze structurele groepssamenstelling, de doelgroep en de ondersteuningsbehoefte ouders/verzorgers vragen dus om een extra bouwsteen.

We kunnen spreken van VVE+ locaties waar extra ingezet moet worden om kinderen reeds aanwezige achterstanden te laten inhalen. Dit doet namelijk ook een extra beroep op de educatieve kwaliteit van het aanbod.

Om deze reden wordt vanuit het nationaal programma Arnhem-Oost een nieuwe, extra bouwsteen ingezet en bekostigd, de inzet van een vaste extra, een derde pedagogisch professional op de VVE-locatie. Met deze extra formatie ontstaat meer ruimte om kinderen en ouders het aanbod te bieden dat zij nodig hebben.

Randvoorwaarden

Voor de inzet van de extra structurele pedagogisch professional zijn een aantal randvoorwaarden gesteld. De extra formatie wordt ingezet op die locaties waar de basiskwaliteit op orde is.

De kinderopvang bepaalt wanneer deze basiskwaliteit op orde is en is hier zelf verantwoordelijk voor. Door het invullen en evalueren van de procesfactoren in de planmatige onderbouwing hebben wij inzichtelijk of de kwaliteit op orde is en/of op welke termijn dit in orde wordt gebracht.

De extra medewerker is een extra VVE-beroepskracht op een VVE locatie. Om die reden dient zij te beschikken over de basisvereisten VVE en dus te voldoen aan de wettelijk vereisten van VVE.

Gemengd aanbod VVE en behandelgroep

Een peuter blijft recht houden op een VVE plek wanneer het tegelijkertijd ook naar een behandelgroep gaat van bijvoorbeeld Kentalis of Driestroom en daarom niet 16 uur per week aan de VVE peuteropvang kan deelnemen. De peuter moet minimaal twee dagdelen naar de VVE peuteropvang komen om voor een VVE plek in aanmerking te (blijven) komen.

Bijlage 1.

De ontwikkelingsgebieden op een rij

De ontwikkelgebieden binnen ons pedagogisch kompas

Binnen onze opvang staan acht ontwikkelingsgebieden centraal. Kinderen ervaren deze gebieden in samenhang, waarbij elk gebied afzonderlijk te onderscheiden is, maar tegelijkertijd beïnvloed wordt door de andere, en zelf ook weer invloed uitoefent op de andere. De onderlinge wisselwerking zorgt voor een rijke evenwichtige ontwikkeling.

Met de vier pijlers van het pedagogisch kompas laten wij de kinderen de verschillende ontwikkelingsgebieden ervaren.

1. De sociaal-emotionele ontwikkeling.

De emotionele ontwikkeling van kinderen begint bij het ervaren van veiligheid en welbevinden. Vanuit deze basis ontwikkelen zij vertrouwen in zichzelf en in anderen. Vertrouwen in zichzelf stimuleert nieuwsgierigheid en de wil om te ontdekken en te onderzoeken. Vertrouwen in de ander zorgt ervoor dat kinderen durven te leunen op anderen wanneer dat nodig is en troost en aanmoediging kunnen ontvangen.

De sociale ontwikkeling begint met samenzijn en samen spelen – van naast elkaar spelen, naar met elkaar spelen, tot daadwerkelijk samenwerken binnen het spel. Ze overleggen, geven elkaar de ruimte (beurtwisseling) en vullen elkaar aan. Ze oefenen met het opstellen van gezamenlijke regels, het nakomen van afspraken en het oplossen van conflicten. Tijdens deze interacties ervaren ze verschillende emoties. Hoe voelt het als iets lukt? Hoe is het om te winnen? Maar ook: hoe ga je om met teleurstelling of verlies? Wat doe je als een ander verdrietig of boos is? En hoe kun je daarmee omgaan? Vanuit vertrouwen ontwikkelen zij veerkracht, leren ze omgaan met zichzelf en met anderen en geven ze verder vorm aan hun identiteit.

2. De motorische ontwikkeling

Bij de motorische ontwikkeling gaat het over de grote en de kleine motoriek. Het is het proces waarin kinderen hun lichaam leren coördineren en beheersen, van grote bewegingen tot kleine, precieze handelingen. De grote motoriek ontwikkelt zich van het pakken van je voetje, naar omrollen, kruipen, staan en lopen, een bal rollen, klimmen, fietsen, dansen, voetballen, turnen en rennen. De kleine motoriek richt zich op de kleinere en meer precieze bewegingen. Kinderen oefenen met strepen zetten met een kwast, een autootje laten rijden, een trein aan elkaar koppelen, bouwen met fijne materialen, schrijven, fluiten, puzzelen en rijgen. En ook door ritsen en knopen sluiten, veters strikken, scheuren, knippen, vouwen en tekenen.

3. De taalontwikkeling

De taalontwikkeling begint vanaf het allereerste begin met horen, kijken, lachen en huilen, brabbelen. Vanuit deze eerste communicatie groeit de taalontwikkeling naar luisteren, praten en gesprekken voeren. Kinderen oefenen de hele dag. Leren constant nieuwe woorden. Taal gaat ook over rijmen, verhalen maken, gedichtjes bedenken, en vaardigheden als lezen, schrijven en het begrijpen van steeds ingewikkeldere en abstractere informatie. Bij taal wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen de passieve en actieve taalvaardigheid. Bij de passieve gaat het om het begrijpen van taal: het kunnen volgen van dialogen, opdrachten, liedjes, verhalen, toneelstukjes en filmpjes. Kinderen leren luisteren met aandacht en betekenis geven aan wat ze horen of zien.

Bij actieve taalvaardigheid gaat het over de beheersing van taal als 'instrument' om iets wat je ervaart, voelt of denkt tot uitdrukking te brengen. Kinderen oefenen met zelf spreken, vragen stellen, meningen geven, verhalen vertellen en informatie delen. Ze leren hoe taal werkt, hoe zinnen zijn opgebouwd en hoe ze hun gedachten kunnen ordenen en overbrengen.

4. De rekenontwikkeling

Ook de rekenontwikkeling begint spelenderwijs. Kinderen ontdekken de wiskundige wereld om zich heen via hun lichaam en zintuigen. Van 'daar pas ik wel tussen' naar meten van de hoogte, breedte en diepte. Van rekening houden met één eigenschap tegelijk naar rekening houden met meer eigenschappen. Van willekeurig tellen van de getallen 1, 2, 7, 5, 10 naar het uitrekenen van $4 \times 12 = 48$. Van drie blokken op elkaar zetten naar werken vanuit een bouwtekening tot er een kasteel staat. Van verschil voelen tussen zacht, hard, nat, droog, licht en zwaar naar onderscheid maken tussen kleuren, vormen, structuren, hoeveelheden, etc. Rekenen is veelzijdig. Het gaat over sorteren en ordenen (zacht-hard, dik-dun, rood-groen, ruw-zacht etc.) patronen zien en maken (kralenketting, mozaïek), spelen met getallen, ruimte ervaren en ermee bouwen of tekenen, wegen, meten en vergelijken. En het besef van tijd (dagen, weken, seconden, snel-langzaam) en ritme (melodische en ritmische muziek).

5. De creatieve en expressieve ontwikkeling

Deze ontwikkeling begint bij de zintuigen, het waarnemen van smaken, geluiden, muziek, beelden en bewegingen, het voelen van diverse soorten materialen. Kinderen luisteren, kijken en ervaren, en zetten deze indrukken om in eigen expressies. Bij de creatieve en expressieve ontwikkeling ontdekken kinderen hoe ze hun gevoelens, gedachten, ideeën en ervaringen kunnen verbeelden of verklanken. De creatieve en expressieve ontwikkeling is heel gevarieerd: zingen, muziek, bewegen of dansen, tekenen, schilderen, kleien, grafische vormgeving. En ook over het bedenken van creatieve oplossingen, nieuwe verbanden zien, risico's inschatten en fouten te zien als leermogelijkheid. Kinderen experimenteren met klanken, kleuren, ritmes, melodieën, bewegingen, ideeën en leren hoe ze met kleur, lijn, vorm, structuur en ruimte iets kunnen uitdrukken.

6. De morele ontwikkeling

Deze ontwikkeling begint bij het voelen dat je erbij hoort en dat je wordt geliefd en gewaardeerd om wie je bent. Vanuit deze veiligheid en verbondenheid ontwikkelen kinderen een gevoel voor goed en kwaad, en leren ze nadenken over wat mag en niet mag – en waarom. Ze ontdekken dat hun gedrag invloed heeft op anderen. Ze leren verschillen tussen mensen herkennen en respecteren. Als ik mag zijn wie ik ben, mag jij zijn wie jij bent. Stap voor stap ontwikkelt zich het vermogen om zich te verplaatsen in de gevoelens, gedachten en situaties van anderen. Kinderen leren empathie te tonen en verbondenheid te ervaren én te bieden. Kinderen gaan sociale regels en normen begrijpen, zoals eerlijkheid, rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid en zorg voor elkaar. Ze oefenen met morele keuzes, conflicten oplossen, en rekening houden met anderen. Ze merken dat democratisch samenleven vraagt om wederzijds respect en samenwerking. Daarbij ontwikkelen kinderen ideeën over hoe ze naar de wereld en mensen kijken, met wie ze zich identificeren en wat het betekent om een 'goed' mens te zijn.

7. De cognitieve ontwikkeling

Deze ontwikkeling begint bij doen, ervaren en ontdekken. Kinderen leren door zelfstandig en samen met anderen te handelen, te onderzoeken en oplossingen te bedenken, met alles wat ze in hun omgeving tegenkomen. Dit begint bij baby's willekeurig. Gaandeweg (met de kennis en ervaringen die een kind steeds opdoet) wordt dit meer doel- en uiteindelijk resultaatgericht. De nieuwe kennis en vaardigheden worden door jonge kinderen vooral nog vanuit eigen perspectief ervaren. Als kinderen ouder worden breiden de manieren van ontwikkelen en leren zich uit. Hun toenemend denkvermogen zorgt ervoor dat ze niet alles meer hoeven uit te vinden door het zelf te doen. Het denken wordt door de jaren heen steeds logischer en er worden meer verbanden gelegd. Kinderen zoeken steeds meer gericht naar bepaalde kennis en vaardigheden. Daarbij zijn ze steeds beter in staat om zaken vanuit verschillende perspectieven te bekijken. Ze ontwikkelen steeds meer concrete kennis over mensen, dieren, natuur en techniek, en maken geleidelijk de stap naar het begrijpen van abstracte begrippen en filosofische vragen. Ze raken vertrouwd met de fysische wereld – van een zandkorrel tot een sterrenstelsel – en leren hoe voorwerpen zich gedragen in verschillende situaties. Bijvoorbeeld: wat gebeurt er als je water op papier giet, of hoe een bal zal rollen afhankelijk van de ondergrond en kracht. Kinderen leren ook de effecten van hun handelingen voorspellen. Ze ontdekken hoe dingen werken, hoe ze iets kunnen maken of veranderen, en hoe ze informatie kunnen gebruiken om tot nieuwe inzichten te komen. In deze ontwikkeling speelt ook technologie en digitalisering een steeds grotere rol. Kinderen raken vertrouwd met technische en digitale middelen en toepassingen.

8. Zelfsturing en ondernemingszin

Ook deze ontwikkeling begint bij het willekeurig exploreren van de omgeving. Kinderen proberen uit, ontdekken en ervaren. Gaandeweg leren ze bewust keuzes te maken in hun spel en activiteiten: ze weten wat ze willen, nemen initiatief en zetten stappen om hun doelen te bereiken. Ze ontwikkelen wilskracht en leren doelen stellen, keuzes maken en gericht handelen. Ze bedenken scenario's voor acties, kunnen afstand nemen van een situatie en reflecteren op hun ervaringen. Zo leren van wat goed ging én van wat beter kan. Kinderen leren omgaan met moeilijkheden en obstakels. Ze ontwikkelen doorzettingsvermogen, flexibiliteit en het vermogen om problemen op te lossen. Ze ontdekken dat fouten maken erbij hoort en dat je met creativiteit en doorzettingsvermogen nieuwe oplossingen kunt vinden.

Bijlage 2.

Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

De ingevulde formulieren uit deze bijlage zijn een integraal onderdeel van dit pedagogisch werkplan.

- Formulier overzicht beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers
- Formulier akkoordverklaring opvang in een 2^e stamgroep in de dagopvang
- Formulier Mentorschap (of digitaal via Konnect)
- Formulier themaplanning VE
- Formulier evaluatie themaplanning VE
- Formulier beschrijving rollen pedagogisch beleidsadviseur, beleidsmedewerker en pedagogisch coach
- Formulier overzicht jaarlijkse coaching en opleiding
- Formulier adviesaanvraag OC pedagogisch werkplan
- Jaarkalender P&K vestigingen

Bijlage 3.

Begrippenlijst

VE

VE staat voor Voorschoolse Educatie en is onderdeel van het onderwijsachterstandenbeleid. Het doel is om peuters met een mogelijke (taal)achterstand, ook wel 'doelgroepkinderen' genoemd, beter voor te bereiden op de basisschool.

LRK-nummer

Unieke registratienummer voor iedere kinderopvangvestiging. Dit nummer is opgenomen in het Landelijke Register Kinderopvang.

Beroepskracht-kindratio (BKR)

De verhouding tussen het aantal beroepskrachten en het aantal kinderen in de groep.

Bijlage 4.

Gebruikte literatuur

Boonstra, M. & IJ. Jepma (2016). *Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang*, Springer Media B.V.

Fukkink, R., redactie (2017). *Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang*. BKK. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

GGD GHOR Nederland & Nederlands Jeugdinstituut (NJI), *Veldinstrument observatie pedagogische praktijk kindercentra en peuterspeelzalen december, 2014* Utrecht.

Hoex, J., (2010). *Een solide basis voor positief jeugdbeleid*. Nederlands Jeugdinstituut.

ISSA, VBJK, Mutant (2016) *Europees kader voor kwaliteit (*Nederlandse samenvatting)* - European Quality Framework ECEC/ EQF.

Keulen, van, A., Leseman, P., Wanningen, K. & Kool, C. (2015). *Kwaliteitskader voor educatie van het jonge kind*. Nuvoorlater.nl

Keulen, A. van & E. Singer (2012), *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Laevers, F., Silkens, K., & Declercq, B. (2020). *Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang*. Lannoo.

Laevers, F., Buyse, E., Daems, M. Declercq, B. (2016). *Welbevinden en Betrokkenheid als toetsstenen voor kwaliteit in de kinderopvang* (Uitgave kennisdossier kinderopvang BKK). Utrecht: BKK.

Landelijk Pedagogenplatform Kindercentra (2017). *Bouwstenen voor een pedagogisch kwaliteitskader Kinderopvang*.

Leseman, P., Veen, A. redactie (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit voorschoolse instellingen. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek*. Kohnstamm Instituut.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2009). *De NCKO kwaliteitsmonitor*. SWP.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2012). *De kwaliteitsmonitor BSO*. SWP Amsterdam.

Riksen -Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. Vossiuspers AUP, Amsterdam.

Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Singer, E., & De Haan, D. (2021)). *Speels, liefdevol en vakkundig*. SWP.

Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.

Singer, E., Van Keulen, A., Saiz, A. B., & Roetman, A. (2012). *Samen verschillend*. Reed Business Education.

Strik, A., Schoemaker, J., (2018) *Interactievaardigheden. Een kindvolgende benadering*. Bon Stafleu van Loghum, Houten.

